

De Waarheidsvriend

Wekelijkse uitgave van de Gereformeerde Bond

27
2023

6 juli

Minder vaak een toga aan

*Ambtskleding communiceert hoe
een predikant zijn ambt ziet | p. 4*

Het preekklimaat is veranderd

*Opbouwend over de verkondiging
spreken werkt stimulerend | p. 8*

De katholieke seksuele moraal

*Kardinaal Eijk is erg bezorgd over de
onderminning van het huwelijk | p. 12*

In deze uitgave:

Artikelen

Ambtsgewaad werd ingevoerd om predikant waardigheid en gezag te verlenen		Geref. Bond en HGJB trekken samen naar Onstwedde	15
De toga uit?	4	<i>Redactie</i>	
<i>P.J. Vergunst</i>		En zie, Jezus komt	18
De relevantie van ds. L. Kievit (2, nu)		Overzicht regionale ambtsdragers-ontmoetingen 2023	19
Het preekklimaat	8	<i>P.J. Vergunst</i>	
<i>K.M. Teeuw</i>			
Kardinaal Eijk: 'Op den duur staat de leefbaarheid van de samenleving op het spel'			
Seksuele revolutie	12		
<i>M. Klaassen</i>			

Rubrieken

Meditatie		Boekbesprekingen	10
Het verlangen van de bruid	3	Leestips voor de vakantie	11
<i>W. Dekker</i>		Boekaankondigingen	17
Column		Muziek	19
In subjecto	7	In zicht	21
<i>T.T.J. Pleizier</i>		Bondsnieuws	22
Uit de pers		Kerknieuws	22
Klimaatreligie	16	Agenda	23
<i>A.A.A. Prozman</i>			

Colofon

De Waarheidsvriend
 Officieel orgaan van de Gereformeerde Bond in de Protestantse Kerk, 111e jaargang
 website: www.dewaarheidsvriend.nl

Hoofdbestuur
 Ds. J.A.W. Verhoeven, Krimpen aan den IJssel, eerste voorzitter; ds. J.J. ten Brinke, Oud-Beijerland, tweede voorzitter; A. Zwerus, Emst, secretaris; L.P. de Wit, Bergambacht, penningmeester; ds. J.C. Breugem, Ede; mr. P.C. Knook, Kloetinge; dr. R.W. de Koeijer, Waddinxveen; ds. J. Muller, Bleskensgraaf; ds. P. Nobel, Noordwijk; ds. J.C. Schuurman, Putten; ds. J.W. Verboom, Apeldoorn; prof. dr. M.J. de Vries, Papendrecht; ds. W.J. Westland, Katwijk aan Zee; ds. M.K. de Wilde, Sommelsdijk.

Algemeen secretaris
 Drs. P.J. Vergunst.

Bureau van de Gereformeerde Bond
 Voor contact met de redactie, nieuwe abonnementen, adreswijzigingen, bezorgklachten, opgeven van rouwadvertenties en de ledenadministratie etc.:
 Kleine Fluitersweg 253
 7316 MX Apeldoorn
 e-mail: info@gereformeerdebond.nl
 tel. 055-5766660
 website: www.gereformeerdebond.nl

Voorlichter
 J. Peters
 tel. 06-12659808
 e-mail: voorlichter@gereformeerdebond.nl

Redactie
 Drs. P.J. Vergunst (hoofdredacteur); M.M.C. van der Wind-Baauw (eindredacteur); ds. C.H. Hogendoorn; dr. G. Leertouwer; ds. J.A.W. Verhoeven.

Advertenties
 Voor advertentiemogelijkheden en tarieven zie: www.dewaarheidsvriend.nl/adverteren
 Advertenties worden aangenomen tot tien dagen voor verschijning.
 Voor alle plaatsingen en informatie (uitgezonderd rouwadvertenties):
 Gert Verweij
 tel. 06-50448359
 e-mail: gertverweij3@gmail.com

Abonnementen
 Prijs: € 52,50 per jaar;
 opgave via het bureau of
www.dewaarheidsvriend.nl/word-abonnee

Productie
 Opmaak: Reprovinci Creative Industries
 Druk: Vellendrukkerij BDU Werkendam
 Gesproken editie: Christelijke Bibliotheek voor Blinden en Slechtzienden, Ermelo

Gesproken editie
 Informatie en opgave:
 Bibliotheekservice Passend Lezen
 Postbus 84010, 2508 AA Den Haag
 tel. 070-33801500
 e-mail: klanten@passendlezen.nl

*Ik ben de Weg,
 de Waarheid en
 het Leven.*

Johannes 14:6

Het verlangen van de bruid

En de Geest en de bruid zeggen: Kom!
Openbaring 22:17

Tekst: dr. W. Dekker

Nooit vergeet ik het gesprek met een stervende over hoe het zou zijn na de dood. 'Wat verwacht je?', vroeg ik. U kunt beter vragen: 'Wie verwacht je daar?', zei hij. 'Ik zie er heel sterk naar uit die Man te zien Die mij zo liefhad dat Hij bereid was voor mij naar de aarde te komen en aan het kruis te hangen.'

De tranen schoten me in de ogen. Op zo'n doorleefde manier had ik dit nog nooit iemand horen zeggen. Ik moest er weer aan denken nu we voor de laatste keer de woorden willen proeven uit Openbaring 22:17.

Troost

In de aanduiding 'bruid' ligt het grote geheim besloten. Het is het geheim van de toekomst, de bruiloft die wacht. Maar omdat de bruiloft wacht, mag de gemeente zich reeds nu de bruid weten. Het woord 'bruid' kwam nog niet eerder voor in de Openbaring, behalve in hoofdstuk 21:2 en 9. Daar is het beide keren de aanduiding voor de heilige stad, het nieuwe Jeruzalem. Zij wordt de vrouw van het Lam genoemd en ze wordt getoond als een bruid die voor haar man sierlijk gemaakt is.

Op de gemeenten aan wie Johannes schrijft, is heel veel aan te merken. Daarom is de Openbaring niet alleen een troostboek, maar staat ze ook vol met vermaningen. In de benaming 'bruid' klinkt echter een diepe troost door: ondanks alle lek en gebrek bemind met een eeuwige liefde. De vrouw van het Lam.

Identiteitscrisis

De gemeenten waartoe Johannes zicht richt, hebben veel te verduren. Wie zijn ze eigenlijk, wat willen ze eigenlijk? Velen in hun omgeving hebben zich dat afgevraagd. Wie zijn die volgelingen van ene Jezus? Wat is hun ware identiteit? Hun trouw aan de keizer van Rome kan betwijfeld worden, met een goddelijke keizer willen ze in ieder geval niets te maken hebben. Joden zijn het ook niet, althans voor het grootste deel niet. Zijn ze meer dan een vreemde sekte, die vanzelf ook wel weer een keer uit zal sterven?

Wij ervaren in onze eigen tijd wat de blik van buitenstaanders met je kan doen. Niet voor vol aangezien worden kan naar binnen slaan, somber en onzeker maken. Pas zei iemand tegen me: 'Ik heb m'n hele leven geloofd waar ik in opgevoed ben, en dat zal ik dan ook de laatste paar jaar van m'n leven nog wel volhouden, maar mijn kinderen kunnen prima zon-

der geloof en misschien is dat dan ook wel goed.' In zo'n enkele uitspraak is de identiteitscrisis van het christelijk geloof en de kerk in onze cultuur sprekend verwoord.

Hoe helpen we zo'n aangevochten broeder bij wie alle glans van het geloof dof is geworden? Het visioen van de bruid en de komende bruiloft lijkt dan veel te hoog gegrepen. Toch zou dat weleens de enige echte remedie kunnen zijn. We zijn niet wat het lijkt, een stelletje armoedzaaiers. We zijn bemind met een eeuwige liefde en bestemd voor de vreugde van Gods nieuwe wereld.

.....
Wij ervaren in onze eigen tijd wat de blik van buitenstaanders met je kan doen
.....

Volhardend bidden

Tegen deze achtergrond krijgt het gebed van de bruid om de komst van de Bruidegom reliëf. Nu is onze identiteit voor de buitenstaander, maar ook voor onszelf nog verborgen. Tenminste wanneer wij zien op onszelf en de omstandigheden. Pas wanneer Hij komt, zal de ware werkelijkheid en daarmee ook onze ware identiteit onthuld worden. Gelukkig begrijpt de Geest dit en Hij bidt daarom voortdurend: 'Kom.' Maar de Geest leert ook de gemeente steeds meer en steeds vuriger hierom bidden naarmate de aanvechting sterker wordt. De bruid is niet een enkeling, zij is aanduiding voor heel de gemeente, het hele volk van God. Zo bidt de gemeente in het vrije Westen: 'Kom', omdat ze denkt aan haar vervolgte broeders en zusters. Zo bidt een gemeente in China voor ons, omdat ze hoort dat in Nederland de ene kerk na de andere gesloten wordt en mensen massaal het geloof loslaten. Zo bidt een gemeente in Nederland voor broeders en zusters die het geloof, dat geborgenheid gaf als een jas, van zich af voelen glijden.

Al biddend om de komst van de Bruidegom wordt de gemeente zich steeds meer bewust van haar ware identiteit als bruid. Wie zwak staat in zijn geloof, is misschien nog niet direct getroost door het visioen van de bruiloft: veel te ver weg, veel te hoog gegrepen. Maar de gemeente is één lichaam van stotteraars en van hen die welbespraakt zijn. De Geest werkt in beiden en gaat voorop. Totdat Hij komt. ■

Dr. W. Dekker
uit Oosterwolde is
emeritus predikant.

Ambtsgewaad werd ingevoerd om predikant waardigheid en gezag te verlenen

De toga uit?

Predikanten lijken minder vaak een toga te dragen. Toch is er veel voor te zeggen om die te blijven dragen, niet uit misplaatste deftigheid, maar wel om het 'tegenover' van het ambt te bewaren, om te beseffen dat we niet 'zomaar' voor Gods aangezicht bijeenzijn.

‘Jammer dat de dominee vanavond geen toga droeg’, hoorde ik na een dienst met een gastpredikant. Nu – los van hoogzomerse temperaturen – onder ons de toga minder gedragen lijkt te worden, kun je nadenken over de relevantie van die opmerking.

Tekst: P.J. Vergunst

Over middelmatige zaken kan in de kerk met een vuur gesproken worden alsof het over de verzoening gaat. Kerkgeschiedenis is daarom soms de wenkbrauwen fronsen, of glimlachen. Wat de dominee in de eredienst draagt, behoort tot die middelmatige thema’s. Tegelijk is waar dat middelmatige thema’s geen onzinnige of onbenullige thema’s zijn – en daarom als eerste een citaat van prof. Gerrit de Kruijf uit de bundel *Een goed woord*, mij aangereikt door een van onze predikanten.

Spreken namens Jezus

Pinksteren is: in zijn apostelen neemt Jezus weer het woord. Zijn stem wordt vermenigvuldigd als eens het brood en er is voor ieder een woord en ieder krijgt genoeg te eten – en dat gaat alle eeuwen door. Er zijn veel mensen in de geschiedenis geweest over wie nog steeds gesproken wordt: Socrates, Karel de Grote, Willem van Oranje – Jezus is de enige die zelf nog spreekt omdat Hij leeft. Jezus is niet een interessant onderwerp van discussie. Hij heeft zelf nog steeds het woord. In de prediking spreken we ook niet over Hem, maar namens Hem. Dat is het grootste van de preek. Daarom staat de prediker ook niet in zijn gewone pak – hij staat wat op afstand en wat in de hoogte en hij staat daar wat vreemd, in een toga: dat is allemaal omdat in de prediking niet hij aan het woord is, maar Jezus zelf. Dat mogen we van Pinksteren geloven. De stem van Jezus verheft zich en breekt uit in menigte. De monden der apostelen worden vervuld.

De interpretatie van prof. De Kruijf lijkt me belangrijk voor vandaag, al waren zijn overwegingen niet beslissend bij de invoering van dit ambtsgewaad voor hervormde predikanten. Dat moet eerlijk gezegd. De geschiedenis van de toga is een periode van sociale of intellectuele profilering geweest, soms van zich afzetten tegen anderen. Ook een vorm van profilering kan meedoen als we vandaag besluiten tot het niet (meer) dragen van de toga.

Heilige kleding

In *Het gereformeerde geheugen* schrijft dr. M.J. Aalders dat hervormden wel leervrijheid kenden maar geen kleervrijheid, terwijl voor gereformeerden dit andersom gold. Deze vroeger bekende uitdrukking moest het onderscheid benoemen tussen de Nederlandse

Hervormde Kerk en de Gereformeerde Kerken. De hervormde predikant werd geacht een toga te dragen en mocht op de kansel zéppen wat hij wilde; de gereformeerde dominee diende zich te houden aan de drie Formulieren van enigheid en mocht op de preekstoel drágen wat hij wilde.

Over het ambtsgewaad lezen we in het Oude Testament dat priesters en levieten meestal een wit linnen opperkleed droegen. Wanneer Aäron als hogepriester in de dienst van de verzoening staat, moet hij zich als een gewone priester kleden. Leviticus 16 benoemt niet alleen de voorschriften over zijn kleding, maar er staat ook: ‘Dit is heilige kleding. Hij mag die pas aantrekken, nadat hij zijn lichaam met het water gewassen heeft.’ Om reinheid ging het, en de witte kleding symboliseert dit. Hier gaan twee dingen samen: de godsdienstige cultus (wij zouden zeggen: de eredienst) vroeg om speciale kleding én het volk ontving hiermee een geestelijke les.

Blinkend wit

Over de grote Hogepriester (Hebr.4:14), Jezus, vertelt de evangelist Markus dat tijdens de verheerlijking op de berg Zijn kleren blinkend werden, ‘zeer wit, zo wit als geen wolbewerker op aarde maken kan’. Ook hierin ontdekken we een prediking, onderwijs voor de gemeente vandaag.

Kijken we naar de ‘ambtsdragers’ in het Nieuwe Testament, dan maken we uit Handelingen 23:5 op dat Paulus voor de Joodse raad de hogepriester niet (her)kent, een man die zich blijkbaar niet onderscheidde in zijn kleding. ‘Scheldt u de hogepriester van God uit? Toen zei Paulus: Ik wist niet, broeders, dat hij hogepriester is.’

Waardigheid

Maken we een grote stap, dan zien we dat de hervormde synode in 1854 de toga invoerde. Het motief hiertoe was het verlenen van gezag en waardigheid aan predikanten. Met dit kledingstuk kwamen ze in het rijtje van professoren en rechters. Het was kort nadat de liberale Thorbecke ervoor zorgde dat in een nieuwe grondwet de verhouding tussen kerk en staat anders werd en kort nadat de predikant zijn positie als ambtenaar in dienst van koning Willem I verloren had. In deze periode kwam in de Hervormde Kerk sterker naar voren dat het ambt van predikant door God ingesteld was om Zijn genade te verkondigen én werd sterker belicht dat hij aan de universiteit zijn opleiding kreeg. Hier hoorde een passend ambts-gewaad bij – en dat werd de toga. »

Het betekent dat de toga niet van doen heeft met het priesterkleed, maar symbool werd van de academische opleiding van de predikant en het gezag uitdrukte waarmee iemand in de kerk spreekt. Vrije kleding zou tekortdoen aan het 'ernstig en plegtig karakter der openbare godsdienst', aldus de synode. Het was de wet op de kerkgenootschappen die de predikanten verbood in het openbaar dit ambtsgewaad te dragen. Abraham Kuyper, de voorman van de Gereformeerde Kerken, was niet voor de toga, omdat dit kledingstuk binnen de gemeente scheiding zou maken. De gereformeerden dachten inderdaad meer 'van onderop', vanuit de gemeente. In zijn *Biografie van de dominee* schrijft prof. Gerben Heitink: 'Hervormde predikanten lijken hun werk ambtelijker in te vullen, gereformeerde predikanten gemeentelijker.'

Zelfverstaan

Toen de hervormde synode in 1854 het togabesluit nam, volgde ze de lutherse synode, na elf jaar. En ook de Remonstrantse Broederschap was eerder. Het is het eerlijke verhaal op te merken dat met de toga zij zich ook wilden profileren ten opzichte van de afgescheiden traditie, van de predikanten uit de Afscheiding en hun gereformeerde orthodoxie. Naast een sociale en intellectuele markering was de toga dus ook geestelijk een item.

•••

Trekken we alle overwegingen door naar vandaag, dan constateren we dat er een relatie is tussen de tijd waarin we leven en de ambtskleding die gedragen wordt. Tijdens het recente bezoek van Nederlandse predikanten aan hun Hongaarse collega's hebben we gezien dat de Hongaren in de eredienst een ander soort toga dragen, een soort cape. Tegelijk viel het ons op dat zij bij elke meditatie een zwart pak en zwarte stropdas dragen, terwijl ze erna hun kleding direct verwisselen.

De ambtskleding zegt iets over het zelfverstaan van de predikant, ze communiceert op welke wijze hij zijn ambt ziet en wil dragen. Zowel de vorige als de huidige scriba van de Protestantse Kerk (A.J. Plaisier en R. de Reuver) zagen/zien we af en toe met een priesterboordje om, waarmee ze vanuit hun positie de eenheid van de kerk willen uitstralen.

Opvatting van het ambt

En nu leven we in een fase in de geschiedenis van de kerk waarin (jonge) predikanten vaker hun toga niet dragen. Uiteraard communiceert in onze dagen dit ambtsgewaad niet meer wat de synode in 1850 dacht, toen de sociale en academische positie gemarkeerd moest worden. Ik denk dat nu de opvatting van het ambt een bepalende factor is, de gedachte dat je als predikant tussen de mensen staat en leeft, dat voor velen het accent meer valt op 'beroep' dan op 'ambt'.

P.J. Vergunst
is hoofdredacteur
van De Waarheids-
vriend.

De toga – los van de financiën die gemoeid zijn met aanschaf en onderhoud – staat voor deze en gene voor afstand naar de gemeente, voor distantie vanwege gezag. Is dat echter terecht? Er is veel voor te zeggen om de toga te blijven dragen, niet uit misplaatste deftigheid, maar wel om het 'tegenover' van het ambt te bewaren, om te beseffen dat we niet 'zomaar' voor Gods aangezicht bijeenzijn. De dominee is niet in dienst van de gemeente, maar mag zichzelf allermeeest blijven zien als geroepen dienstknecht van God, om Zijn boodschap tot de gemeente te brengen.

Geen voetstuk

In onze samenleving heeft een predikant een geringe sociale status en staat hij in de gemeente niet op een voetstuk. Dat laatste is geheel niet nodig ook. Tegelijk mogen we het gezag van het ambt niet kwijtraken, het eigene van de roeping van de dienaar van het Woord. Zijn positie is uniek en ja, zijn positie kan iets eenzaam met zich meebrengen. Roeping betekent ook concentratie en het (voortreffelijke) ambt is ook een last. Het profetische aan zijn bediening houdt in dat hij de gemeente bij tijden een schurende of lastige boodschap brengen moet, dat het 'Zo spreekt de Heere' het ontmaskerende van het Evangelie inhoudt. De toga symboliseert dan dat de predikant een hogere macht vertegenwoordigt, dat hij spreekt met de volmacht van Christus, over Wie Mattheüs 7 zegt: 'Want Hij onderwees hen als gezaghebbende'. Leren we de gemeente zo dat de persoon van de predikant schuilgaat achter zijn roeping, achter zijn ambtelijke positie? Voor de dienaar in toga zelf, die zowel het Woord aan het hart legt als pastoraal nabijkomt, lijkt me enige afstand tegelijk belangrijk, om het in zijn positie in een gemeenschap vol te houden.

De toga, een middelmatige zaak? Ja, maar geen onbetekend thema. 'Hij staat daar wat vreemd, in een toga,' zei prof. De Kruijf. ■

In subjecto

Het is alweer enige tijd geleden dat theologen Latijn moesten leren voordat zij aan de studie theologie mochten beginnen. Een Latijnse titel voor een column in dit blad ligt daarom nog minder voor de hand. Toch vraag ik een keer aandacht voor een klassiek Latijns begrip dat de moeite van het overwegen waard is. *In subjecto*, eigenlijk *theologia in subjecto*, zet de theoloog even op zijn of haar plaats. Want wie aan theologie doet, moet beseffen dat dat maar menselijke theologie is, theologie die zich in een mens (in een 'subject') bevindt.

Dat is niet hetzelfde als subjectieve theologie, alsof iedereen er maar z'n eigen theologie op na kan houden. Dat is de theologie van 'ik vind', waarop een ander reageert met 'ik vind van niet'. Daar kom je niet veel verder mee. Laat staan dat Schrift en traditie nog iets hebben in te brengen. Die zijn dan hoogstens stemmen in een koor waarbij onze eigen stem natuurlijk het hardste meezingt... Soms krijgt de liberale, vooral de Duitse liberale theologie uit de negentiende eeuw, een beetje de schuld: de subjectivering komt natuurlijk door hen.

Afgelopen januari overleed een belangrijke, Duitse praktisch theoloog, Wilhelm Gräb. Gräb is zijn theologische leven lang met Friedrich Schleiermacher in de weer geweest. Met Schleiermacher was Gräb diep onder de indruk van het belang van de subjectiviteit van de theologie. Geen platte subjectieve theologie, maar een theologie die is verankerd in het subject. Zoals de oude gereformeerde theologie sprak over theologie *in subjecto*. Anders gezegd: theologie bestaat alleen maar in een toegeëigende vorm, wortelend in het innerlijk.

Het zou helpen in debatten als we ons bewust zijn dat je alleen maar goede theologie kunt bedrijven in het besef dat wat je zegt, jóúw theologische stem is. En – een andere toepassing – het zou helpen in preken: dat je als hoorder merkt dat wat er wordt gezegd, écht uit het innerlijk van deze voorganger komt.

De waarheid van de Schrift wordt daar niet relatief van. Overigens, wat ik als waarheid presenteer is wél wat relatief. Het houdt de theoloog als mens een beetje nederig.

Het zou helpen in preken: dat je als hoorder merkt dat wat er wordt gezegd, écht uit het innerlijk komt van deze voorganger

Dr. T.T.J. Pleizier
is universitair docent
Praktische theologie
aan de PThU, vestiging
Groningen.

Het preekklimaat

Ds. L. Kievit geeft klagers gelijk. Hij is vaak kritisch over de preekkwaliteit van andere dominees. Los van de vraag of dit terecht is, is het onmiskenbaar waar dat het preekklimaat is veranderd. Wat kan het geloof in de prediking positief voeden?

Tekst: ds. K.M. Teeuw

Het geheim van de zondagse preek is dat God er Zelf actief in wordt. Het gaat erom dat Christus nabijkomt en zegt: ‘Ik wil eens met je praten.’ Dat is de erfenis die ds. L. Kievit ons als kerk schonk.

Hoe verwerken wij deze erfenis? Leeft de preek onder ons? Ervaren we weleens dat het ‘heilige’ gebeurt? Wat zijn mogelijke obstakels om Christus’ stem te vernemen? Hoe kan het vertrouwen en geloof in de prediking in onze tijd worden gevoed?

Levensmoeheid onder jongeren

Als we nadenken over belemmerende factoren rond de preek, springt het thema ‘levensmoeheid’ in het oog. Op 22 mei 1952 hield ds. Kievit een lezing in de Beatrixhal in Utrecht. De zaal zat vol met jongeren. Hij zei tegen hen: ‘Een matheid heeft zich als een klamme mist over het hedendaagse levensgevoel gelegd. Wat we vragen is wat vrede en vertier. Het levensgevoel is niet moedig, maar het is moe.’ Het gevolg is dat de zondagse preek onder druk komt te staan, juist bij de jonge generatie: ‘Wie houdt het hoofd en hart vrij voor het kerkelijk leven? Voor het kerkelijk leven dat zich concentreert op de kerkdienst, waarin het Woord centraal staat?’ Het levensgevoel dat zich begin jaren zestig breed maakt, staat de rust in de weg die nodig is om sensitief te worden voor de levende stem van Christus.

Intussen zijn we tientallen jaren verder. Waar ds. Kievit slechts voorzichtig de cultuur duidt, zien wij het vandaag ook overal om ons heen. Twintigers en dertigers hebben met zo veel te dealen. Ze komen er soms amper aan toe om in God te geloven en de grote vragen van het leven te doordenken. Het is belangrijk dat we ons als kerk hiervan bewust zijn en dat we elkaar de vraag stellen welke toewijding en concentratie God en Zijn Woord in ons leven krijgen.

Praktische preken

In diezelfde jongerenlezing legt ds. Kievit de vinger

ook bij een ander thema dat de actuele prediking in zijn dagen bedreigt. ‘Nu wordt uit den treure betoogd dat het met de preek niet in orde is. Hebben dominees geen tijd meer om een goede preek te maken, gaat de gemeente hen niet meer ter harte?’

Het preekklimaat is door de jaren heen onmiskenbaar veranderd. Voorheen stempelden dogmatische thema’s van verbond en verkiezing, en heilsordelijke vragen van toe-eigening van het geloof preken inhoudelijk, maar vandaag de dag is er een sterk verlangen naar praktische, directe en actuele verkondiging. Opmerkingen die je als dominee zomaar kan horen, zijn: ‘Wilt u niet te lang preken?’ of: ‘Heeft u nog een pakkend voorbeeldje voor de kinderen?’ of: ‘Ik wil wel graag echt iets nieuws leren,’ of: ‘Kunt u nog aandacht besteden aan ons adventsproject?’ Het is uiteraard prima om als predikant op zulke wensen in te spelen en *feeling* te houden met wat er leeft in de gemeente. Maar de vraag erachter die we moeten stellen, is of onze wensen sluipenderwijs het preekproces ook kunnen verlammen. Mag God het daadwerkelijk voor het zeggen hebben in de gemeente, ook als het schuurt met onze verwachtingen? Waar we alert op moeten zijn, is dat we de dominee de vrijheid en ruimte blijven geven om Gods Woord daadwerkelijk uit te zeggen. Het is voor een dominee bemoedigend om te voelen als het Evangelie, zoals dat bij God vandaan komt, niet afketst op de gemeente, maar weerklinkt in onze levens.

Positieve voeding

We kunnen uiteraard veel uitgebreider reflecteren op de negatieve winden die er waaien rond de preek. Het wordt evenwel tijd om op zoek te gaan naar wat het geloof in de prediking positief voedt. Hoe kan het geestelijk klimaat zodanig vorm krijgen dat we Christus’ stem werkelijk gehoord worden? Pasklare antwoorden zijn niet voorhanden. We mogen wel verlangen naar de werking van de Geest in het leven van predikanten, van de gemeente en van gelovigen persoonlijk.

Ruimte voor predikanten

In het vaak drukke domineesbestaan mogen we verlangen dat dominees de rust en ruimte ontvangen om werkelijk de Schriften te lezen en te kennen. Dr. Kees van Ekris laat in zijn boek *Dialog, dans en duel* op inspirerende wijze zien dat zo’n leven dicht bij de Schrift moeite kan kosten, maar dat het tegelijk ook heerlijk is. Wekelijks mag je als dominee een

Twintigers en dertigers hebben met zoveel te dealen. Ze komen er soms amper aan toe om in God te geloven en de grote vragen van het leven te doordenken.

perikoop woordje voor woordje bestuderen en tot je nemen. Het belangrijkste moment daarin is dat je iets verrassends van God op het spoor komt, van het heil in Christus, van de vernieuwing van de Geest. Het gaat er uiteindelijk om dat je in het proces van voorbereiding dit 'theocentrische moment' uit de Schrift opdiept. Als dat je niet lukt, beklim je op zondag de preekstoel met een eigen inzicht of val je terug op wat anderen gezegd hebben. Er gebeurt dan niets nieuws bij God vandaan. Hoe belangrijk is het dat je als dominee net zolang zoekt tot je Gods actuele Woord voor komende zondag in de Bijbel vindt. Dat vraagt studie, doorzettingsvermogen, geestelijk leven en geloof dat God vandaag écht wil spreken in de context van je gemeente.

Het vraagt ook de moed om 'met je rug naar de tijd' te gaan staan. Onze vragen, standpunten, theologie en gemeentebesluit verdwijnen even helemaal naar de achtergrond. Pas vanuit Gods spreken kun je zondags de gemeente aanspreken en kunnen mensen in hun hart worden geraakt.

Delen in de gemeente

Wat is het mooi als er in de gemeente op een opbouwende manier over de wekelijkse preek wordt gesproken. Dat begint in de kerkenraad en consistorie. Het is heerlijk als je als predikant na afloop van de dienst iets terugkrijgt van wat men in de preek van Hogerhand heeft ontvangen. Soms kan één zin uit een dankgebed al veel goeds doen.

Het is ook waardevol om na te denken over hoe thuis – in gezinnen – over de verkondiging wordt gespro-

ken. Als kinderen thuis vooral te horen krijgen dat een predikant te saai of ouderwets is, zal dat weinig enthousiasme voor de kerkdienst in de jonge generatie opwekken. Als je als ouders zo nu en dan in je hart laat kijken en iets deelt over wat jou geraakt heeft, dan zullen kinderen dat levenslang onthouden en zelf verwachtingsvol naar preken leren luisteren. In het geheel van de gemeente kan het stimulerend werken om met elkaar in gesprek te raken over de preek. Mogelijk doen we dat veel te weinig. In zulke gesprekken gaat het niet om het peilen van elkaars meningen. Mijn ervaring is dat het nieuwe energie en geestelijk contact geeft als je elkaar vraagt: 'Wat heb je van God ontvangen in de preek? Waar schuurde de boodschap met jouw leven? Waar 'ademde je op' omdat je Christus' vrede mocht ervaren?'

In het persoonlijke geloofsleven

Op 14 november 1958 sprak ds. Kievit op een mandag in de Janskerk te Utrecht. In zijn lezing wees hij er hartstochtelijk op hoe fundamenteel het is om in je persoonlijk geloofsleven het Woord van God te bewaren. 'Wanneer we het Woord verwaarlozen, verliezen we het. We moeten er op een geestelijke wijze mee bezig zijn. Geestelijk, dat is biddend en belijdend. Niet als zure plicht, maar als opdracht die ons veel vreugde en zegen geeft.'

Dit zijn woorden die niets aan actualiteit hebben ingeboet. Als we als predikant, gemeente en gelovige biddend met Gods Woord in de weer zijn, mogen we geloven dat de preek leeft. Juist ook vandaag, omdat God lééft! ■

Dr. K.M. Teeuw
is predikant van de
hervormde gemeente
te Ridderkerk.

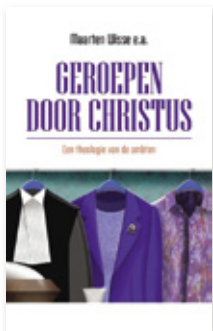
Boekbesprekingen

Maarten Wisse e.a.

Geroepen door Christus. Een theologie van de ambten.

KokBoekencentrum Uitgevers, Utrecht; 128 blz.; € 14,99.

In de Protestantse Kerk in Nederland woedt al langere tijd een complexe discussie over de betekenis van het ambt en van de verschillende ambten in hun onderlinge samenhang. Dat heeft te maken

met de gegroeide praktijk van allerlei 'kerkplekken' en de mistige (rechts)positie van de kerkelijk werker. In opdracht van de synode schreven Maarten Wisse, Ilonka Terlouw, Herbert Wevers en Andreas Wöhle een theologische door-denkning. Alle vier zijn theoloog binnen de Protestantse Kerk. Dit ambtsrapport wordt nu als boek uitgegeven, als vervolg op het rapport 'Geroepen en gezonden'. Het biedt een theologie van de ambten, in kort bestek, even diepborend als kern-achtig. Het gaat om de vérstreckende

kwestie: hoe wordt de kerk voor de komende decennia ingericht?

Dit rapport nodigt de kerk uit om zich eerst grondig te bezinnen en pas daarna stappen te zetten. Het zou goed zijn als de synode dit rapport leidend zou laten zijn bij de verdere concrete stappen.

Het rapport verkent eerst de huidige context. Vervolgens worden belangrijke bijbelteksten beluisterd en verwerkt. Daarna volgt een historische verkenning: hoe heeft de Reformatie het ambt gedefiniëerd? Daarna worden al die lijnen samengebracht in een voorstel: een protestants verstaan van het ambt. In het laatste hoofdstuk komt het rapport met aanbevelingen voor de praktijk.

Het rapport plaatst het ambt in het kader van de *missio Dei*. God zendt. Hij zendt Zijn Zoon, Zijn Geest, Zijn apostelen. Het ambt staat dus in het kader van wat God doet. De kerk 'creëert geen predikanten', maar ordineert hen die door God geroepen zijn. Het 'tegenover' van het ambt krijgt zodoende veel gewicht, het doet mij wat

luthers aan. Ordinatie is meer dan bevestiging. 'Het geordineerde ambt heeft een sacramentele dimensie.' (p.95) Ordinatie betekent dat iemand voor levenslang in de ordening van de *missio Dei* wordt geplaatst als dienaar van Christus. Het rapport verwijft de Reformatie dat die het ambt ziet als verbijzondering van het ambt van alle gelovigen en adviseert dus een opwaardering van het ambt als een werktuig van God.

Let wel, dit alles geldt voor de geordineerde predikant. De ouderling en diaken krijgen een niet-geordineerde positie als 'gemeente ambtsdragers': zij functioneren slechts ter plaatse en niet levenslang. Zo pleit het rapport dus voor twee categorieën van ambt. Het rapport zegt dat we niet te bang moeten zijn voor onderlinge hiërarchie tussen de verschillende ambten. Zo ontstaat er ruimte om hoge (ook academische) eisen te stellen aan de predikant. Hij representeert Christus in de wereld. De kerkelijk werker heeft een eigen expertise, verdient daarom een eigen plaats, niet afgeleid van de predikant, evenmin van de ouderling. Voor de kerkelijk werker kan een vierde ambt worden ingericht, met een eigen opleiding. Het is duidelijk dat dit rapport belangrijke knopen doorhakt en daarmee lef toont. Je voelt de urgentie, de nood van de tijd. Ik zette veel uitroepetekens. De verankering van het ambt in de *missio Dei* lijkt mij een goed uitgangspunt. Alleen: ik zou duidelijker willen invullen wat het betekent dienaar te zijn van het goddelijke Woord. Representatie wordt bleek wanneer het niet gevuld is door het gezag van de bediening van het Woord.

Daarnaast vraag ik me af of de geordineerde predikant alléén Christus kan representeren. Doet hij dat niet samen met de ouderling? Bij Calvijn staan ouderling en predikant dicht bij elkaar (1 Tim.5:17). Als laatste: hoe kunnen we in de praktijk het onderscheid tussen gemeentepredikant en kerkelijk werker zó invullen dat beiden tot hun recht komen? Dit boek is geschreven voor gemeenten. In ieder geval verdient het bespreking in de werkgemeenschap en in kerkenraden.

Ds. J.A.W. Verhoeven, Krimpen aan den IJssel

Henriëke Schouten

Gezinsvorming in een gebroken wereld. Een handreiking voor Bijbelse en verantwoorde geboorteregeling.

Uitg. de Banier, Apeldoorn; 184 blz.; € 15,95.

Gezinsvorming in een gebroken wereld bespreekt een onderwerp dat alleen in alle kwetsbaarheid besproken kan worden: gezinsvorming in de tijd waarin we leven met alle gebrokenheid die er is sinds de

zondeval. Het geeft een handreiking. Het doet de lezer nadenken over wat de Bijbel zegt over het vormen van een gezin, de roeping, het verlangen, de verantwoordelijkheid die dat met zich meebrengt. Openhartig beschrijft Schouten haar eigen ervaringen, zoekt ze in de Bijbel naar richting en wegen. Zij plaatst dit in het perspectief van een christelijk huwelijksleven en bespreekt dilemma's waarvoor (aanstaande) echtparen komen te staan. Het boekje is helder over de opdracht die man en vrouw krijgen als zij een huwelijk aangaan, en over de verantwoordelijkheid die zij hebben in de omgang met elkaar en met betrekking tot de kinderen die er al zijn.

Tegelijk schrijft Schouten eerlijk over de worsteling die er kan ontstaan als het om vruchtbaarheid gaat. Er zijn soms onvervulde verlangens, er spelen zorgen en problemen binnen het gezin. De vraag kan zijn: is de psychische belastbaarheid wel sterk genoeg? Ze bespreekt vragen over de tijd tussen de geboorten van je kinderen,

over het al dan niet voltooid zijn van je gezin, over het al dan niet gebruiken van anti-conceptie. Kortom, hoe je gelovig en verstandig om kunt gaan met vruchtbaarheid. Tegelijk heeft zij oog voor echtparen die geen kinderen kunnen krijgen.

Gezinsvorming in een gebroken wereld biedt verrassend open een inkijkje in deze zoektocht naar begaanbare wegen in al deze dingen rond vruchtbaarheid in het huwelijksleven. Terwijl we lezen, vraagt dit boekje reflectie op je eigen staan hierin. Het roept op om open, kwetsbaar en dicht in de nabijheid van God deze weg samen te gaan, om deze dingen in gebed te brengen en om met elkaar in gesprek te blijven. Schouten roept ook op om het onderwerp bespreekbaar te maken met mensen om je heen.

Het is aan te bevelen om te lezen, het geeft een handreiking, het geeft te denken, het geeft stof tot bespreken. Het geeft bij het licht van de Bijbel voldoende om te overwegen als het gaat om dit kwetsbare onderwerp.

Echtparen staan voor de vraag hoe ze gelovig en verstandig om kunnen gaan met vruchtbaarheid.

Linda van den Bosch-Maat, Linschoten

Leestips voor de vakantie

In de zomer nemen veel mensen een tijdje afstand van hun werk. Of je dan gaat ontspannen of juist tot bezinning wilt komen, een goed boek komt altijd van pas. De redactie geeft tien leestips.

Hella Rottenberg, *De sigarenfabriek van Isay Rottenberg*
uitg. Atlas Contact | 304 blz. | € 17,50

Een oproep over geroofd Joods bezit brengt Hella en Sandra op het spoor van de sigarenfabriek die hun grootvader, Isay Rottenberg, in 1932 overnam in het stadje Döbeln bij Dresden. Het blijkt de modernste van Duitsland te zijn. Hella en Sandra krijgen een inkijkje in de strijd van Isay tegen nazi-Duitsland.

Herman van Wijngaarden, *Leven als vrienden (Artios-reeks)*
uitg. Groen/Jongbloed | 176 blz. | € 15,99

Vriendschap is voor ieder mens belangrijk, misschien wel belangrijker dan we denken. Dit boek gaat over de praktijk van leven als vrienden. Waarom is vriendschap zo belangrijk, ook als je man of vrouw je grootste vriend(in) is? De auteur laat zien dat de Bijbel ons veel te zeggen heeft over dit onderwerp.

Michelle Shocklee Breuer, *Onder de tulpenboom*
uitg. Brevier | 320 blz. | € 23,99

Rassendiscriminatie is niet iets uit het verleden. Dat ontdekt Lorena in deze roman als ze voor een opdracht bij een werkverschaffingsproject een 101-jarige zwarte vrouw interviewt over haar jeugd. Tegelijk met haar gevoelens voor Alden groeit ook het inzicht in zichzelf en de maatschappelijke structuren.

Anne van der Bijl, *Gods smokkelaar*
uitg. Plateau en Open Doors | 320 blz. | € 25,00

Deze wereldberoemde bestseller beschrijft het bijzondere levensverhaal van Anne van der Bijl, oprichter van Open Doors. Anne nam grote risico's om bijbels en beoedelingen te brengen naar vervolgte christenen in gesloten gebieden. Zijn missie was gevaarlijk, vol geloof en doorspekt met wonderen.

Roosmarijn Reijnoudt, *Vrouw en werk. Gesprekken over roeping in maatschappij, gezin en kerk*
uitg. Groen | 176 blz. | € 17,99

Acht portretten van gewoon bijzondere vrouwen die een taak hebben in gezin, kerk en maatschappij. Wie zijn ze? Hoe combineren ze hun werk met hun geloof? Deze en andere vragen worden gesteld aan onder anderen: Mirjam Bikker, Anna Yilmaz en Hanneke Schaap-Jonker.

Marlies Medema, *Lysbeth*
uitg. Mozaïek | 352 blz. | € 23,99

Lysbeth, een rijke Amsterdamse koopmansvrouw, raakt in deze historische roman tegen haar wil verzeild in een politiek conflict. Het dreigt haar familie uiteen te drijven. Als honderd jonge contraremonstranten hun huis overvallen, loopt Lysbeth het gevaar alles te verliezen. Ze zint op wraak, maar als het stadsbestuur haar man wil oppakken voor hoogverraad, moet ze vechten voor haar leven.

Marianne Witvliet, *Boven de robijnen*
KokBoekencentrum Uitgevers | 317 blz. | € 23,99

Noa Terheyde schrijft in 1949 met tegenzin een brief naar een onbekende soldaat in Nederlands-Indië. Dat vindt vooral Noa's moeder een goed idee. Maar de jongen Daniël Blankenberg blijkt in deze roman veel interessanter dan Noa had kunnen denken.

Carl Trueman, *Een vreemde nieuwe wereld*
uitg. Groen | 216 blz. | € 20,00

Trueman schetst de huidige tijd in bijbels perspectief, met name rond het denken over ons 'zelf'. Hij toont aan hoe historische, filosofische en technologische factoren de huidige identiteitspolitiek bepalen. Sinds de seksuele revolutie, het homohuwelijk en genderkwesties is het persoonlijke namelijk steeds meer gepolitiseerd.

Susie Finkbeiner, *Zo hoog als de hemel*
KokBoekencentrum Uitgevers | 416 blz. | € 24,99

De 18-jarige Annie wordt geconfronteerd met de terugkeer van haar vader, die het gezin in de steek liet toen zij jong was. Kort daarna ziet ze haar geliefde broer naar het front vertrekken. Op ontroerende wijze laat Susie Finkbeiner in deze roman zien wat het komen en gaan van die twee mannen doet met de gezinsleden.

Jonathan Edwards, *De geschiedenis van het heil*
uitg. de Banier | 422 blz. | € 29,95

In dit twaalfde deel van de serie 'Puriteinse klassieken' neemt Edwards de hele heilsgeschiedenis van schepping tot voleinding onder de loep. Dit boek leert gelovigen om hun eigen verlossing te zien als een onderdeel van een veel grootser en verhevener plan, namelijk de verlossing van de hele schepping en de verheerlijking van Gods Naam daarin.

Kardinaal Eijk maakt zich grote zorgen over de huidige seksuele moraal. 'De individualistische mens heeft geen behoefte aan iets wat hem overstijgt en al helemaal niet aan God. Wat ik doe op het gebied van relatie, seksualiteit en voortplanting, is nu helemaal mijn zaak geworden.'

Kardinaal Eijk: 'Op den duur staat de leefbaarheid van de samenleving op het spel'

Seksuele revolutie

Kardinaal dr. W.J. Eijk verzorgde vanaf de jaren negentig voor aanstaande priesters colleges seksuele ethiek en huwelijksmoraal. Dit collegemateriaal is gebundeld in *De band van de liefde* en ook uitgebreid. Op tafel ligt een doorwrochte seksuele ethiek vanuit rooms-katholiek perspectief.

Tekst: dr. M. Klaassen

Kardinaal Eijk over zijn bedoeling met dit boek: 'Zo kan er een breder publiek dan alleen theologiestudenten mee bereikt worden.'

Is dit boek ook een pleidooi?

'Niet zozeer in de zin van een verdediging, wel in de zin dat duidelijk wordt gemaakt hoe de katholieke

seksuele moraal in elkaar zit. Ik hoop dat mensen meer open gaan staan voor deze moraal. Hier bestaat veel onbegrip over, maar men vergeet dat huwelijk en seksualiteit verankerd zijn in Gods scheppingsorde. Die is onveranderlijk, zelfs de paus kan deze niet veranderen!'

Hoe ziet u de impact van de seksuele revolutie om u heen?

'Mijn generatie heeft de merkwaardige ervaring meegemaakt op een breukvlak in de cultuur te staan. Ik heb zelf die oude cultuur eind jaren vijftig, begin jaren zestig nog meegemaakt. In die wereld bestond een hechte koppeling tussen huwelijk, seksualiteit en voortplanting. In de loop van een paar jaar is dat losgelaten. We werden welvarender en konden daarvoor onafhankelijker leven.'

Individualisme

‘Dat leidde tot meer individualisme. Dat heeft zich alleen maar versterkt; we leven nu in een hyper-individualistische cultuur. De individualistische mens heeft geen behoefte aan iets wat hem overstijgt en al helemaal niet aan God. Ook heeft men geen behoefte aan de gemeenschap. Je ziet dat bij relatievorming: de overheid of de kerk speelt daar nauwelijks nog een rol in. Het huwelijk is gewoon een menselijke creatie, geen ordening van God meer. Wat ik doe op het gebied van relatie, seksualiteit en voortplanting, is nu helemaal mijn zaak geworden. De opkomst van de hormonale anticonceptie heeft dat natuurlijk ontzettend vergemakkelijkt.’

Waarom hebben we als kerken dat niet goed kunnen handelen?

‘De individualisering hield natuurlijk niet op bij de deur van de kerk. Die cultuur is ook de kerk binnengedrongen. Heel veel katholieken (en ook protestanten) hebben die cultuur geassimileerd. Het blijkt

elke keer weer dat de cultuur vat krijgt op gelovigen. Al zijn we niet van deze wereld, we leven wel in deze wereld en het risico bestaat dat die wereld vat op ons krijgt. Dat is in heel sterke mate gebeurd de laatste vijftig, zestig jaar.’

De Amerikaanse sociologe Mary Eberstadt heeft in verschillende publicaties laten zien wat de gevolgen zijn van de seksuele revolutie. Die zijn dramatisch...

‘Paus Paulus VI voorzag in de jaren zestig dat als mensen vrije seksuele relaties met elkaar kunnen aangaan, zonder risico van zwangerschap als gevolg van anticonceptie, dit grote gevolgen zou hebben, ook voor de beleving van het huwelijk. En na hem zijn de ontwikkelingen doorgegaan. Internet kwam op met als gevolg dat ideeën snel verspreid worden en ook porno zijn intrede kon doen.’

Waarom is de huidige crisis zo ernstig en wat staat er op het spel?

‘De ondermijning van het huwelijk heeft geleid tot »

Seksuele moraal is compleet veranderd

Kardinaal Eijk schreef een doorwrochte seksuele ethiek vanuit rooms-katholiek perspectief. Het is bewonderenswaardig dat hij op zijn leeftijd en met zijn intensieve werkkring hier tijd voor vond. Dit getuigt van een hoog arbeidsethos. Nadrukkelijk vermeldt hij in het voorwoord dat het gaat om een systematisch-theologische benadering, geen pastorale verhandeling. Het boek maakte de nodige emoties los en riep weerstand op, maar Eijks opposanten hadden deze systematische insteek beter moeten verdisconteren. Helder beschrijft Eijk de complete landschapsverandering die de afgelopen zestig jaar heeft plaatsgevonden op het gebied van de seksuele en huwelijksmoraal als gevolg van de toegenomen individualisering. Wie dit tot zich door laat dringen, realiseert zich des te meer wat we kwijtgeraakt zijn. Het bepaalt ons erbij hoe urgent in deze maatschappelijke context seksuele ethiek vandaag is.

Het lichaam

Protestanten kunnen daarbij veel leren van rooms-katholieke auteurs. Waar veel protestantse schrijvers op drift raken (denk aan recente publicaties van Leene/Erwich en De Bruijne), is het een verademing een auteur te lezen die denkt vanuit de scheppingsorde van God en de geldigheid daarvan erkent voor alle tijden en situaties. De grootste kracht daarbij is dat katholieke ethici iets hebben wat protestanten missen: een theologie van het lichaam. Steunend op de diepe bijbelse inzichten van Johannes Paulus II kan Eijk de relevantie daarvan inzichtelijk maken voor thema's als gender, huwelijk en seksualiteit. Deze benadering biedt een holistische visie op de mens, waarin alles met alles samenhangt. Het lichaam is een wezenlijk aspect van de menselijke identiteit en persoon. Vanuit die optiek ga je begrijpen waarom een transitie als verraad van het lichaam

geldt of waarom anticonceptie veel ingrijpender is dan veel protestanten vermoeden.

Eijk gaat uitvoerig in op het wezen en de betekenis van het huwelijk. Hierbij is hij veel in gesprek met de (rooms-katholieke) traditie, hoewel hij ook bijbelse noties (het huwelijk als beeld van de drie-enige God, als beeld van Christus en de gemeente) volop aan de orde stelt. Het laatste gedeelte van het boek is meer casuïstisch opgezet waarbij de aartsbisschop ingaat op allerlei zonden tegen de kuisheid binnen en buiten het huwelijk. Uitvoerig gaat hij hierbij in op het thema homoseksualiteit. Bij al deze thema's klinkt zijn achtergrond als medicus mee.

N.a.v. Willem Jacobus kardinaal Eijk,
De band van de liefde. Katholieke huwelijksmoraal en seksuele ethiek,
KokBoekencentrum Uitgevers; 416 blz.; € 32,50.

Een wegwijzer

Protestanten zullen niet alle inzichten van Eijk delen, met name de massieve visie op echtscheiding ligt mijns inziens wat genuanceerder. Dat neemt niet weg dat dit boek tegelijk als een spiegel fungeert. Hier is een ethiek die veel meer dan protestanten gewend zijn de traditie heel serieus neemt. In dat licht zie je ineens des te scherper hoe makkelijk wij ons mee laten nemen door allerlei trends die voor hen die ons voorgingen, ondenkbaar zouden zijn geweest. Kortom, een boek dat de geest scherpt en een wegwijzer kan zijn voor iedereen die de traditie van de kerk der eeuwen serieus wil nemen.

een schrikbarend hoog percentage echtscheidingen, bijna 40 procent. Dat betekent dat kinderen in gebroken gezinnen of in pleeggezinnen opgroeien en dat is nadelig voor de ontwikkeling. We zien een vergaande desintegratie in de samenleving, als gevolg van het uiteenvallen van gezinnen, maar vooral door het hyperindividualisme in de huidige samenleving. Het aantal jongeren dat hulp nodig heeft, is enorm gestegen, alsook het aantal depressies en suïcides.'

Dr. M. Klaassen uit Barneveld is werkzaam als lector voor de stichting Bijbels Beraad m/v en hij is predikant binnen de Hersteld Hervormde Kerk.

De volledige versie van dit interview is vanaf 7 juli te lezen op de website bijbelsberaadmv.nl.

De komende jaren

'Hoe dat zal uitpakken? Dat kan niet gunstig zijn. Ik vrees dat op den duur de leefbaarheid van de samenleving op het spel staat. De geschiedenis heeft laten zien dat liberalisering van de seksuele moraal uiteindelijk tot onleefbare samenlevingen leidt. Je ziet dat bijvoorbeeld bij pornografie. Het percentage mensen dat hieraan verslaafd is, is schrikbarend. Hoe dat uitpakt, zullen we in de komende jaren zien, maar dat pornografie ondermijnend is voor een huwelijk of relatie, dat is duidelijk.'

Ziet u nog een weg terug voor het Westen?

'Niet op korte termijn. Of deze hyperindividualistische cultuur blijft... ik denk dat deze ook op een gegeven moment verdwijnt – zoals alle culturen op een gegeven moment verdwijnen. Maar een samenleving

kan ook terugkeren op haar schreden. Het Joodse volk is ook heel wat keren afgeweken en uiteindelijk toch weer bij de les gebracht.'

Wij leven in een cultuur die het christelijke denken over seksualiteit niet meer begrijpt. Hoe dienen we hiermee om te gaan om toch ons standpunt op een zorgvuldige, tactische manier uit te leggen? Hoe moeten we staan in de maatschappij?

'Het is Christus' opdracht om de bijbelse boodschap aan alle volken te verkondigen en hen tot Zijn discipelen te maken. Die opdracht geldt onverkort, ook voor ons vandaag. De bijbelse scheppingsordeningen over huwelijk en seksualiteit vormen daar een onderdeel van. De moraal is onvervreemdbaar onderdeel van de geloofsleer.

Wel is goed ons af te vragen hoe we dat kunnen doen op een toegankelijke manier die zo weinig mogelijk tegenstand en wrevel oproept. Je mag voorzichtig zijn, maar je moet de boodschap wel uitdragen, die mag je niet veranderen of verzwijgen. En nogmaals: de leerling staat niet boven de Meester. Dat moet je gewoon incasseren uit liefde tot Christus. Het is die liefde die ons elke weerstand doet overwinnen. Ik zou elke christen op het hart willen drukken: kom voor je geloof uit. Want hoe meer we dat doen, hoe meer we anderen tot denken aanzetten.' ■

Hart voor Oost-Europa 2023

Geeft u hoop en steun?

De oorlog en de inflatie hebben er flink ingehakt in Oost-Europa. Simpele basisvoorzieningen als brood, medicijnen en elektriciteit zijn vrijwel onbetaalbaar geworden. Het is moeilijk om werk te vinden als gevolg van de oorlog in Oekraïne.

Veel mensen zijn vertrokken, maar er zijn ook mensen die niet weg kunnen. En dat maakt dat het leven zwaarder is dan ooit.

Vooral kinderen én ouderen zijn op dit moment het kwetsbaarst. Daarom geven we hulp aan romascholen, een kindertehuis in Oekraïne en aan ouderen in Roemenië.

Samen met u willen wij deze kwetsbare mensen helpen. Doet u mee?

NL84 INGB 0000 0088 87
o.v.v.: WHV1 Hart voor Oost-Europa

HIO
HULP OOST-EUROPA

T +31 (0)342 420554 E info@stichtinghoe.nl I stichtinghoe.nl

stichtinghoe.nl

Geref. Bond en HGJB trekken samen naar Onstwedde

Tekst: Redactie

Met 55 mensen bijeen, in gebouw d'Ekkenkaamp in Onstwedde, dat waren we op maandagmiddag en -avond 26 juni. De landelijke bijeenkomst van Gereformeerde Bond en HGJB over het thema 'Transgenderisme' die we in november in Woudenberg hielden, belegden we in wat afgeslankte vorm voor ambtsdragers, jeugdwerkers en ouders in de provincies Groningen, Friesland en Drenthe. Zorg voor onze jongeren ten aanzien van hun seksuele identiteit en ontwikkeling stond centraal.

Na de opening door P.J. Vergunst vanuit Psalm 8 sprak HGJB-werker Herman van Wijngaarden in een verduidelijkende bijdrage over wat transgenderisme precies inhoudt. NPV-medewerker mw. drs. Elise van Hoek benoemde de dieperliggende ideologische gedachten die maken dat transgenderisme zo vaak in het nieuws is.

Alle deelnemers konden daarna workshops volgen van Herman van Wijngaarden en GB-bestuurslid ds. P. Nobel. De eerste focuste op onze houding in het jeugdwerk, waarbij in het gesprek de grote invloed van (christelijke) scholen opviel, onder meer tijdens de zogenoemde 'Week van de lentekriebels', op 'paarse vrijdag' als kinderen buiten de boot vallen als ze niet in een paarse trui op school komen. Ds. Nobel gaf bijbelse handreikingen voor de omgang met mensen die transgender zijn of worstelen met genderdysforie. Uit zijn bijdrage citeren we ter overweging enkele passages:

We moeten beseffen dat 'de' transgender niet bestaat. We ontmoeten concrete mensen in een grote diversiteit. Dat vraagt allereerst respect en aanvaarding van de ander. Voorzichtigheid en fijngevoeligheid. Hoe bij-

Enkele deelnemers in gesprek tijdens de pauze van de studiedag over transgenderisme.

zonder is het immers dat iemand met jou zijn of haar leven wil delen. Dat kan ons kind zijn, een familielid, een gemeentelid, een collega. (...)

Laat onze houding vooral zijn zoals die van de Heere Jezus (Fil.2:5), de goede Herder, de Pastor bij uitstek. Hij ziet in de eerste plaats een jongen/meisje, man/vrouw van wie Hij houdt, in wie Hij geïnteresseerd is. Hij heeft over veel dingen ook een duidelijke mening gegeven, een richting zelfs. Daar is het Evangelie vol van, hoe Hij in het bijzonder betrokken is op mensen die geen gemakkelijk leven hebben. Waarom zou dat voor transpersonen niet zo zijn? (...)

Jezus confronteert de Samaritaanse vrouw (Joh.4) met een belangrijk feit in haar leven. Daarmee wil Hij haar tot de erkenning brengen dat haar dorst veel dieper is dan die naar water (vers 16). Dat ze Hem nodig heeft voor haar levensdorst. Je bent er niet om alleen maar te luisteren. Soms moet iemand ertoe gebracht worden om eerlijk naar zichzelf te kijken. Transgenders zijn nooit alleen maar slachtoffer van de situatie. Ze blijven verantwoordelijk voor keuzes die ze maken.

Genuanceerd en niet grijs

'Genuanceerd zonder grijs te worden', zo reageerde Piet Vergunst op de lezing van Herman van Wijngaarden. Dat verwoordt op een mooie manier hoe ik terugkijk op de studiedag transgenderisme van de Gereformeerde Bond en de HGJB.

Het is een onderwerp dat wij en onze jongeren niet kunnen negeren, zo blijkt uit een aantal feiten die in de lezingen naar voren kwamen. Inspirerend, hoe de feiten een basis vormden voor praktische handvatten voor jongerenwerk en pastoraat. Wat me blijft, is het evenwicht tussen genade en waarheid. Kom niet te snel met antwoorden; durf, vanuit verbondenheid, positief-kritisch door te vragen met het welzijn van de ander voor ogen; aanvaard de ander en zoek samen verbinding met de Heere Jezus. Het geheel werd omlijst door goede ontmoetingen en een heerlijke maaltijd. De studiedag was een waardevolle aanzet om na te denken over hoe we om willen gaan met mensen die (mogelijk) transgender zijn.

Christa Noteboom, Finsterwolde

Klimaatreligie

Tekst: dr. A.A.A. Prosman

Louise Fresco, internationaal gerespecteerd wetenschapper, schreef in *NRC* van 17 april een column onder het opschrift 'Klimaat is religie geworden'. Ik haalde deze column aan in *De Waarheidsvriend* van 28 april. Fresco schreef onder meer dit:

NRC (1)

In sommige kringen is 'klimaat' een religie geworden – compleet met zonde (menselijke consumptiedrang), verdoemenis (catastrofe zodra 1,5 graad opwarming wordt overschreden) en evangelisten (aanhangers van radicale transitie). Dit maakt gesprekken over klimaatproblematiek steeds moeizamer. Wie niet vóór het 'klimaat' is (lees: voor onmiddellijke verstrekkende oplossingen) of vragen stelt, is tegen. (...) Om de zaken in perspectief te plaatsen: de EU als geheel is verantwoordelijk voor minder dan 10 procent van de mondiale CO₂-uitstoot. De EU importeert meer CO₂-uitstoot in producten van elders dan zij zelf produceert. Het beperken van nationale CO₂-uitstoot moet dus met de nodige bescheidenheid worden bezien. (...)

'Die Religion ist das Opium des Volkes,' schreef Karl Marx. Opium maakt passief. Maar de revolutionaire klimaatreligie is geen kalmerende opium – eerder cocaïne. Men wordt er high en hyperactief van, niet genuanceerd. Religie bevestigt de morele superioriteit van de uitverkorene. Als een van de weinigen heeft de gelovige het licht gezien. Hij/zij heeft daarom het recht offers te vragen – van anderen welteverstaan. Dat leidt onherroepelijk tot escalatie, hoe oprecht de betrokken individuen kunnen zijn.

NRC (2)

Theoloog prof. dr. Stefan Paas, verbonden aan de Vrije Universiteit en aan de Theologische Universiteit Kampen | Utrecht, reageerde op Fresco in *NRC* van 26 mei zonder overigens haar naam te noemen. Zijn column heeft de titel "Klimaatreligie" is juist broedplaats van opoffering'

De term 'klimaatreligie' wordt vaak gebruikt om mensen die actievoeren voor een steviger klimaatbeleid, weg te zetten. Ook religieuze mensen doen dit. Blijkbaar is 'religie' zelfs onder gelovigen een negatief frame geworden. 'Klimaatreligie' wordt gebruikt als sjabloon voor dogmatische houdingen, kuddedegrad en het blindelings nalopen van autoriteiten. Gek genoeg zijn deze eigenschappen juist goed vertegenwoordigd onder hen die niets willen weten van een

strenger klimaatbeleid. Juist daar vind je vaak glasharde ontkenning van de feiten, en die luiden dat het klimaat ernstig opwarmt door menselijk toedoen en dat het slecht gaat met de biodiversiteit. Op sociale media duiken 'sceptici' en 'kritische denkers' als een roedel wolven op elke bijdrage van een klimaatactivist of een politicus die iets sympathieks zegt over demonstraties tegen de fossiele industrie. En wat eerbied voor autoriteiten betreft, daar kunnen die 'kritische denkers' ook wat van. Kritiekloos praten ze pseudowetenschappers na, herhalen ze de selectieve argumenten van niet-experts, en citeren ze obscure websites (niet zelden gefinancierd door olie of agro) als de Heilige Schrift zelf. (...)

Persoonlijk zie ik 'klimaatreligie' liever als iets positiefs. Op hun best zijn religies brede wereldbeschouwingen met rijke intellectuele tradities en vormende gemeenschappen, vol met rituelen en opgestapelde wijsheid. Religies verbinden mensen met uiteenlopende politieke opvattingen, leeftijden, etniciteiten en opleidingsniveaus. Zij vertegenwoordigen een totaalvisie op het leven, waarbij juist ook aandacht bestaat voor dat wat we niet onder controle krijgen of nooit helemaal zullen begrijpen. Religies zijn vanouds broedplaatsen van hoop, volharding, zelfopoffering en transformatie.

'Klimaatreligie' zou een geuzennaam moeten zijn. Immers, de crisis waarin we ons bevinden, is ten diepste een religieuze. We leven met de gevolgen van een totaal verstoorde verhouding van de mens tot de rest van de schepping. De grote crises van de westerse samenleving (zingeving, ecologie, polarisatie, depressies, eenzaamheid, de verhouding tot ons eigen lichaam) zijn aan de wortel verbonden. De instorting van de biodiversiteit en de opwarming van het klimaat zijn daarvan de meest voelbare symptomen. Laten we weer religieus worden. Daarmee bedoel ik een houding van ontvankelijkheid en verbondenheid, waarin mensen hoopvol verantwoordelijkheid nemen voor zichzelf, de ander en al het leven op aarde. Het escapisme, magisch denken, reactionair gefoeter en (ten diepste) hopeloosheid die men vaak aantreft onder hen die niets willen weten van stevig klimaatbeleid, zou ik eerder 'sektarisme' noemen. Of ketterij, zo men wil.

Prof. Paas

In het betoog van Paas bevreedden mij drie dingen. Ten eerste zijn opmerking over mensen die een genuanceerd standpunt innemen ten aanzien van klimaatverandering: ‘Kritiekloos praten ze pseudowetenschappers na, herhalen ze de selectieve argumenten van niet-experts (...); schrijft Paas. Dit is een duidelijk voorbeeld van framing. Iemand die het niet met je eens is, druk je het etiket op van pseudowetenschapper. Verdere discussie is dan overbodig. Ten aanzien van een deskundige, die hoogleraar Fresco is, is het etiket pseudowetenschapper nogal riskant. Vandaar misschien dat Paas haar naam ongenoemd laat. Het tweede wat mij in allerlei discussies opvalt – en ook in deze column – is dat zo massief over ‘de wetenschap’ gesproken wordt. Het is alsof de wetenschap het Politiebureau van weleer is dat onvoorwaardelijk gehoorzaamd moest worden en geen tegenspraak dulde. ‘De’ wetenschap bestaat niet, er bestaan alleen wetenschappers, die het vaak oneens zijn met elkaar. Daarnaast krijg ik steeds meer de indruk dat de klimaatdiscussie een vervuilde discussie is. Het is allang geen discussie meer tussen mensen die een zuiver moreel gevoel hebben en anderen die geen verantwoordelijkheid willen nemen. De discussie is vervuild door de enorme economische belangen die ermee gemoeid zijn, en ook door plat politiek opportunisme. Het derde punt: het is merkwaardig dat Paas zo positief over religies spreekt. Hij noemt ze ‘broedplaatsen van hoop, volharding, zelfopoffering en transformatie’. Ze zijn vol ‘opgestapelde wijsheid’. Dat een orthodox theoloog zo over religies kan spreken, is nieuw voor mij. Waarom dan zoveel energie geïnvesteerd in missionair werk? De Bijbel is er niet onduidelijk over dat religies machten zijn die mensen gevangen hou-

den in opvattingen en rituelen die helemaal niet bevrijdend zijn, maar eerder onderdrukkend.

ExtinctionRebellion.nl

Tot slot een bericht dat ik op de website van Extinction Rebellion las (extinctionrebellion.nl).

Op zaterdag 9 september om 12:00 uur blokkeert Extinction Rebellion voor de achtste keer vreedzaam de A12 om een directe stop op fossiele subsidies te eisen. Naar verwachting zullen er meer dan 10.000 mensen meedoen. Velen van hen zijn vastberaden te blijven zitten tot de jaarlijks tot wel 30 miljard euro (!) fossiele subsidies zijn afgeschaft. Mochten zij verwijderd worden door de politie, dan komen zij de volgende dag terug en iedere dag erna, steeds om 12:00 uur. ‘Onze regering is het contact met de samenleving volledig kwijt. Het is tekenend dat er nog niet eens een reactie is gekomen op onze eis, die gesteund wordt door 130 organisaties en vele duizenden burgers en in lijn is met de wetenschap. Zolang het kabinet weigert te luisteren, zijn we gedwongen actie te voeren,’ aldus Amber Daal, een van de rebellen die de persconferentie geven.

‘We bevinden ons op een cruciaal moment. Wat we nu doen bepaalt voor duizenden jaren hoe de aarde eruit gaat zien en hoe leefbaar die nog gaat zijn. Daarom moeten we nu echt alles uit de kast halen en blijven we de A12 blokkeren. Als het moet voor altijd.’

De laatste alinea plaatst de klimaatdiscussie midden in de apocalyptiek. We moeten nu besluiten nemen want die zijn bepalend voor de komende ‘duizenden jaren’. Inderdaad klimaat is een religie geworden, compleet met profeten en martelaren. ■

Dr. A.A.A. Prosman
uit Amersfoort is
emeritus predikant.

Boekaankondigingen

André F. Troost en Henk Helmantel

Wonen in verwondering.

KokBoekencentrum Uitgevers, Utrecht; 92 blz.; € 22,99.

Verwondering over geloof en schepping, dat wil dit vierkante boek van de dichter en de schilder zijn. Na het vergelijkbare *Licht dat leven doet* komen ze nu met veertig schilderen die nog niet eerder in boekvorm verschenen, terwijl van

de Troost-teksten vrijwel niets eerder gepubliceerd werd. ‘Het is de eerbied voor de Onuitsprekelijke die ons dagelijks doet wonen in verwondering.’

Willeke Herwig (red.)

HSV Vrouwendagboek. 365 dagen reizen in de Bijbel.

Uitg. Groen, Leeuwarden; 375 blz.; € 24,99.

Het thema ‘Reizen’ is leidend in dit gebonden HSV Vrouwendagboek. Hierbij valt de focus op Jezus, Die veel reisde om het Evangelie te verkondigen, en op onze levensreis. Achttien vrouwen schreven mee, onder wie Henrike Dankers, Eunice Hoekman, Rina Molenaar, Elma Nobel en Fianne de With.

H.F. Kohlbrugge

In Zijn bruiloftszaal.

Preken rond de avondmaalsviering.

Uitg. Brevier, Kampen; 254 blz.; € 24,99.

Kohlbrugge-kenner H. Boele stelde deze bundel met veertien preken van Kohlbrugge samen. Een uitvoerig hoofdstuk over de avondmaalspraktijk in de Nederländisch-Reformierte Gemeinde gaat eraan vooraf. We leren eruit dat voor Kohlbrugge het avondmaal medicijn is, dat het troostmotief kenmerkend is voor het reformatorisch belijden ten aanzien van het sacrament: ‘Troost is een van de voorrechten die het genadeverbond biedt.’

Elisabeth Elliot

Vertekend beeld.

Uitg. Brevier, Kampen; 252 blz.; € 23,99.

In de enige roman van de bekende zendeling, voor het eerst in 1966 verschenen, volgen we Margareth, die als 25-jarige onder de indianen in Ecuador werkt. Ze groeit in aanzien, tot er iets aangrijpends gebeurt, waarin ze zelf ook een aandeel heeft. Een roman die de realiteit van zendingswerk toont.

Geert Jan Blanken

Het valt te doen! Kierkegaard over het leven.

KokBoekencentrum Uitgevers, Utrecht; 80 blz.; € 16,99.

In de boeken van de negentiende-eeuwse, Deense filosoof Søren Kierkegaard vinden we veel kleine verhalen. Dit mooie cadeauboek bevat er tientallen, verzameld door Kierkegaard-kenner Geert Jan Blanken, die tevens voor een uitleg zorgde.

En zie, Jezus komt

Apeldoorn, juli 2023

Aan kerkenraden, besturen van evangelisaties
en afdelingen van de Gereformeerde Bond,

Geachte kerkenraden,

Wekelijks heeft de nood van de wereld in de zondags eredienst een plaats. In de voorbede reageert de gemeente op wat haar via allerlei media voortdurend raakt, die gedurige stroom aan rampen waarover Lukas 21 al sprak: hongersnood en besmettelijke ziekte, oorlogen en aardbevingen. Namen van landen symboliseren al deze crises: Burkina Faso en Jemen, Oeganda en Oekraïne, Turkije en Syrië. Daarbij komt het 'klein' verdriet in jouw leven en dat van je meest naaste, onrecht en ziekte die er altijd kunnen zijn.

De gelovige Israëliet keek om die reden naar voren, naar de komst van Hem Die de wereld in gerechtigheid oordelen zal. Zijn komst zal mijn heil volmaken, was de belijdenis. Jezus sloot hierbij aan: 'Kijk dan omhoog, hef uw hoofd op...' Voortdurend heeft de gemeente vandaag dit onderwijs van Hem nodig, dit appèl dat ingezet wordt met 'En zie.' Dan kantelt het perspectief, dan draait de camera van ons leven weg van de situatie op aarde of van het leven in mijn huiskamer naar omhoog, naar de hemel.

Tijdens de ambtsdragersontmoetingen denken we na over de roeping van de gemeente om waakzaam te zijn. Dat is een actieve houding, die zich uit in bidden, dienen, getuigen, werken. Dat houdt tegelijk een jagen naar de heiliging in, om 'onberispelijk bewaard te worden bij de komst van Christus.' We ervaren dat dit alles de kern van het werk van elke ambtsdrager raakt, om welk ambt het ook gaat. Om die reden zien we ernaar uit het gesprek hierover samen te voeren.

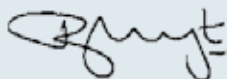
Indeling

Bijgaand treft u de regionale indeling en de plaatsen van samenkomst aan. Op elke bijeenkomst wordt de inleiding verzorgd door een lid van het hoofdbestuur, terwijl de leiding bij een predikant uit de regio berust. Wij nodigen u van harte uit voor dinsdag 5 of dinsdag 12 september. We hopen velen te mogen begroeten. Behalve ambtsdragers zijn ook leden van besturen van evangelisaties en afdelingen van de Gereformeerde Bond hartelijk welkom. Mogen we de scriba's vragen deze uitnodiging onder alle ambtsdragers te verspreiden? We hopen u op een van de bijeenkomsten te mogen begroeten.

Van harte wensen we u tot slot Gods zegen toe op uw arbeid in Zijn dienst.

Met broederlijke groeten,

namens het hoofdbestuur van de Gereformeerde Bond,

P.J. Vergunst
algemeen secretaris

O God, kom spoedig tot mij.
U bent mijn Hulp en mijn
Bevrijder. HEERE, wacht niet
langer!

Psalm 70:6b

Zie, Hij komt met de wol-
ken, en elk oog zal Hem
zien, ook zij die Hem door-
stoken hebben.

Openbaring 1:7a

De Bijbel draagt geen titel.
Maar als hij er een droeg,
zou het kunnen zijn: Hij
komt.

Dr. O. Noordmans

Als de Zoon des mensen
op aarde komt... over die
tekst van Lukas heb ik eens
gepreekt. Het is een waar-
schuwingssein. Het werpt
ons terug op de Zoon des
mensen zelf, die zegt: Ik heb
voor u gebeden dat uw
geloof niet bezwijke.

Dr. A. Noordegraaf

De zogenoemde tekenen
der tijden hebben de eeu-
wen door plaatsgevonden.
Maar het Nieuwe Testament
gaat ons er wel in voor om
ons te richten op de toe-
komst, want steeds speelt
de toekomstverwachting
een belangrijke rol.

Dr. H. van den Belt

Overzicht regionale ambtsdragersonthoetingen 2023

NB: Alle vergaderingen beginnen om 19.45 uur (ontvangst vanaf 19.15 uur)

Regio I: Provincies Groningen, Friesland en Drenthe

Inleiding: ds. M.K. de Wilde, Nunspeet
Plaats: Noordhorn, Verenigingsgebouw De Wegwijzer, Oosterweg 11
Datum: dinsdag 12 september

Regio II: Provincie Overijssel, Flevoland

Inleiding: ds. M.K. de Wilde, Nunspeet
Plaats: Mastenbroek, Hervormde kerk, Kerkwetering 3
Datum: dinsdag 5 september

Regio III: Provincie Gelderland, Utrecht-Oost

Inleiding: ds. P. Nobel, Noordwijk
Plaats: Veendaal, gebouw Maranatha, Prins Bernhardlaan 26
Datum: dinsdag 12 september

Regio IV: Provincie Utrecht (een gedeelte van) Zuid-Holland

Inleiding: ds. W.J. Westland, Katwijk aan Zee
Plaats: Woerden, Maranathakerk, Molenvlietbaan 10
Datum: dinsdag 5 september

Regio V: Stedengebied Rotterdam-Delft-Den Haag en omgeving

Inleiding: ds. P. Nobel, Noordwijk
Plaats: Delft, Marcuskerk, Menno ter Braaklaan 2
Datum: dinsdag 5 september

Regio VI: Alblasterwaard en omgeving

Inleiding: ds. J. Muller, Bleskensgraaf
Plaats: Hardinxveld-Giessendam, Zalencentrum De Parel, Talmastraat 9
Datum: dinsdag 12 september

Regio VII: Goeree-Overflakkee, Voorne-Putten, Hoeksche Waard, West-Brabant en (een deel van) Zeeland

Inleiding: ds. J. Muller, Bleskensgraaf
Plaats: Nieuwe-Tonghe, Hervormd Centrum Elim, Zuidijk 19
Datum: dinsdag 5 september

Regio VIII: Bommelerwaard, de Betuwe en Brabant-Oost

Inleiding: ds. J.J. ten Brinke, Oud-Beijerland
Plaats: Zuilichem, De Poort, Poortwegje 7a
Datum: dinsdag 5 september

Regio IX: Salland en Twente

Inleiding: dr. P. Veerman, Ede
Plaats: Rijssen, Kerkelijk Centrum Sion, Vermeerstraat 2
Datum: dinsdag 5 september

Regio X: (een deel van) Zeeland

Inleiding: ds. W.J. Westland, Katwijk aan Zee
Plaats: Goes, De Levensbron, Mansholtlaan 1
Datum: dinsdag 12 september

Ds. Westland

Regio XI: Provincie Noord-Holland, Noord-West Utrecht

Inleiding: dr. P. Veerman, Ede
Plaats: Amstelveen, Pauluskerk, Wolfert van Borsseleweg 116
Datum: dinsdag 12 september

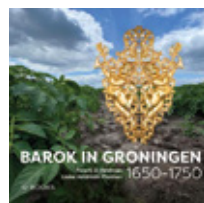
Regio XII: Provincie Gelderland, Flevoland

Inleiding: ds. J.J. ten Brinke, Oud-Beijerland
Plaats: Harderwijk, Bethelkerk, De Wittenhagen 28
Datum: dinsdag 12 september

Muziek

Het is zo langzamerhand wel bekend dat we, als we oude, historische orgels en orgelkassen willen bewonderen, zeker in de stad en provincie Groningen moeten zijn. En passant kunnen we dan ook prachtig gesneden preekstoelen en herenbanken zien. Hier, in deze provincie, zijn in de tweede helft van de zeventiende en de eerste helft van de achttiende eeuw belangrijke ontwerpen tot stand gekomen. Met name de schrijnwerker en architect Allert Meyer ontwierp en bouwde vele orgelkassen voor de beroemde orgelbouwer Arp Schnitger. Beeldhouwer Jan de Rijk leverde hiervoor vaak de uitbundige versieringen en ornamenten. Over al deze kunstschaten die men in de Groninger kerken veelvuldig kan aantref-

fen, is een uitvoerig boek verschenen van de hand van het echtpaar Freerk J. Veldman en Lieke Veldman-Planten, getiteld *Barok in Groningen 1650-1750*. Met name Freerk Veldman heeft bijna zijn hele leven gewijd aan onderzoek naar bewonderenswaardige zaken die in genoemde periode tot stand zijn gekomen. Verschillende fraaie meubelstukken in de 'borgen' in Groningen worden niet vergeten. Bij de beschrijving van de verschillende bijzondere orgels, die in veel artikelen en

boeken al vaak voor het voetlicht zijn gebracht, komen we vaak de genoemde kunstenaars Allert Meyer en Jan de Rijk tegen. Deze personen worden in dit boek in een bredere samenhang voorgesteld en veel fraaie illustraties maken hun werk aanschouwelijk.

Het is opvallend hoeveel moois er nog uit de bloeiperiode van de barok in Groningen, en dan met name in de kerken, bewaard is gebleven. Daarvan geeft het genoemde boek een overtuigend beeld. Het boek is zeer ruim van foto's voorzien, waarbij bepaalde orgelkassen wel meerdere keren zijn afgebeeld. Het boek *Barok in Groningen* is een uitgave van WBOOKS te Zwolle en kost € 34,95.

M. Seijbel, Elburg

De Waarheidsvriend

Actie
4 maanden voor €10

Behoeftte aan toerusting en bezinning?

Neem een jaarabonnement voor slechts € 52,50 en ontvang De Waarheidsvriend twee maanden gratis. Of vraag een cadeau-bon aan en schenk een jaarabonnement.

Ga naar www.dewaarheidsvriend.nl/word-abonnee of bel ons op 055-5766660.

Wij wensen u, mede namens de overige duizenden abonnees, veel leesgenoegen toe.

AVONDMAAL TAFELGOED

- TAFELLAKENS
- NAPPERONS
- SERVETTEN

ABBINK TEXTIEL VRIEZENVEEN

TEL:
0546 565561

MAIL:
ATV@ABBINK-TEXTIEL.NL

VAN STAVEREN

Begrafenisverzorging

0172 23 33 38

Dag en nacht bereikbaar

Vraag het boekje 'Mijn laatste wens'
info@vanstaverenbegrafenisverzorging.nl

Met uitvaartcentrum Waddinxveen
en familiekamer

Christelijke hulpverlening met perspectief

KORTE
WACHT-
LIJST!

Stichting Schuilplaats helpt mensen die vastgelopen zijn op het gebied van:

relatie rouw opvoeding

zelfvertrouwen echtscheiding

burn-out depressie

stichtingschuilplaats.nl

0318 - 54 78 70

schuilplaats

Korting op ticket!?
Gebruik code
ZF2023W

terdege
ZOMERFAIR

19 T/M 22 JULI | KASTEEL GROENEVELD BAARN
TERDEGEZOMERFAIR.NL

Evangelisch
College

Flexibel theologie studeren
in deeltijd op hbo-niveau
gedegen en verdiepend

www.evangelisch-college.nl

Serve
INDIA

Als Banu leert lezen kan ze écht leven

Vrouwen als Banu in het dorp Gudurupadu (India) zijn bij hun geboorte al kansarm: ze krijgen geen onderwijs en zijn vaak ongewenst.

Serve India helpt ze via lokale christelijke kerken. In het Woman Empowerment Center leren ze lezen, schrijven en vaardigheden zoals naaien. Onderwijs en evangelisatie gaan hier samen. Vaak komen deelnemers tot geloof en ontdekken het leven met Jezus Christus. Het échte leven!

Help mee met het openen van dit nieuwe vrouwen centrum.

Benodigd bedrag:
€ 28.500,-

DONEER VIA QR-CODE
Scan de QR-code met uw mobiel

www.serveindia.nl

In zicht

Tekst: redactie

Dhr. Ad de Bruin, ouderenpastor in de hervormde gemeente van Aalburg en frequent verzorger van de gemeenteberichten, bezocht onlangs het graf van de bekende scheepsbouwer Cornelis Verolme, een van zijn vorige werkgevers. In het hervormd kerkblad *Voetius* deelt hij herinneringen die ook het christelijk geloof raken.

Verolme was niet altijd even makkelijk, kon soms hard zijn, had narcistische trekjes maar was toch ook wel sociaal en soms ook pastoraal. Zo zorgde hij voor goede huisvesting voor de werknemers en was één van de weinigen die een sociaal fonds in de bedrijven had. Zo konden werknemers in (financiële) moeilijkheden, onder bepaalde voorwaarden, een tegemoetkoming krijgen in de kosten.

Ook ging elk jaar met Goede Vrijdag 's-middags om drie uur op alle bedrijven de sirenes om een minuut stil te staan bij het offer wat Jezus bracht op Golgotha. Daar werd ook in het personeelsblad 'Verolme Nieuws' ruim aandacht aan besteed, want niet alleen met Pasen, maar ook rond de andere Christelijke feestdagen schreef Verolme zelf meditatie over de betekenis van de heilsfeiten. Zo schreef hij eens in een Paasmeditatie: 'Hoe graag en met welke geestdrift ik ook werk voor de vervolmaking van onze bedrijven en wil werken voor uw persoonlijk welzijn, voel ik mijn grote verantwoordelijkheid, zonder enige terughoudendheid met u te spreken over het geestelijk welzijn van u en uw kinderen. Het is een waarachtig en eerlijk bedoelde poging u te vragen met mij Pasen te vieren, wanneer het onbegrijpelijke naar Gods plan heeft plaats gevonden.'

Al met al was het goed werken bij 'Ome Cor,' zoals hij vaak werd genoemd. Al deze zaken bevorderden de onderlinge sfeer, zodat hij door velen op handen werd gedragen en het de basis vormde voor het samenbin-

Cornelis Verolme,
in 1968

Foto Anefo, Ron Kroon

dende 'wij' gevoel.

Het is daarom enorm tragisch dat hij enerzijds door de concurrentie, maar anderzijds ook door zijn eigen steeds meer willen, gedwongen werd met andere bedrijven te fuseren en uiteindelijk tot zijn groot verdriet, door de overheid gedwongen werd, om af te treden als president-directeur en daarmee alles kwijt is geraakt. Ten slotte overleed hij als 'eenzame reus' op 5 april 1981. Na een dankwoord tijdens de afscheidsdienst, uitgesproken door een familielid, werd nog de levenspsalm van Verolme (138 vers 4) gezongen: 'Als ik, omringd door tegenspoed, bezwijken moet, schenkt Gij mij leven.'

...

Er is veel ophef ontstaan over een foto die gemaakt is bij Auschwitz-Birkenau. Op de foto is een vrouw te zien die een sensuele pose aanneemt op de treinrails van het concentratiekamp. De foto werd gedeeld op Twitter en door miljoenen mensen gezien. Het gebeurt regelmatig dat mensen ongepaste foto's maken bij het concentratiekamp. Daarom heeft Auschwitz Memorial, de beheerder van het voormalige naziconcentratiekamp, al meerdere keren opgeroepen om respect te tonen voor de meer dan één miljoen omgebrachte Joden. Zo ook nu.

Foto's helpen ons om nooit te vergeten wat zich heeft afgespeeld. Bezoekers moeten er rekening mee houden dat ze een plek betreden waar werkelijk één miljoen mensen zijn vermoord. Respecteer hun nagedachtenis.

In concentratiekamp Auschwitz-Birkenau betreden bezoekers een plaats waar werkelijk één miljoen mensen zijn vermoord.

Bondsnieuws

Ontvangen giften en collecten

Met dankbaarheid verantwoorden we de volgende giften en collecten, die we over de periode 8 juni tot en met 28 juni ontvingen. *Collecten (algemeen werk)*

Herv. gem. Montfoort € 140,00; herv. gem. Monster € 319,75; Totaal € 459,75.

Leerstoelfonds

Herv. gem. 's-Grevelduin-Vrijhoeve-Capelle € 375,00; herv. gem. Achterberg € 65,65; herv. gem. Elspeet € 250,00; herv. gem. Kamerik € 1.000,00; herv. gem. Middelharnis € 250,00; herv. gem. IJzendoorn € 100,00; herv. gem. Emst € 282,10; herv. gem. Lelystad € 229,00; Totaal € 2.551,75.

Studiefonds

Herv. gem. Sliedrecht € 615,50; herv. gem. 's-Grevelduin-Vrijhoeve-Capelle € 525,00; herv. gem. Waarder € 1.328,43; herv. gem. Middelharnis € 250,00; herv. gem. Elim, Terneuzen € 75,00; herv. gem. Emst € 282,10; herv. gem. Het Venster, Lekkerkerk € 646,50; Totaal € 3.722,53.

Steunfonds

Herv. gem. 's-Grevelduin-Vrijhoeve-Capelle € 425,00; herv. gem. Middelharnis € 1.000,00; herv. gem. Rijssen € 1.416,97;

Totaal € 2.841,97.

Giften

Herv. gem. Middelharnis € 250,00; herv. gem. Kollum € 127,00; Totaal € 377,00.

We ontvingen totaal € 9.953,00. Hartelijk dank voor uw/jouw betrokkenheid bij het werk van de Gereformeerde Bond. Het IBAN-nummer luidt NL98INGB0000138421 t.n.v. Gereformeerde Bond te Apeldoorn. Wilt u de bestemming van uw bijdrage en woonplaats duidelijk vermelden?

Indien u het werk van de Gereformeerde Bond naar de toekomst wilt steunen, kan dit via een akte van schenking of via een legaat. *Schenking.* Als u zich verplicht om vijf jaar lang een bepaald bedrag aan de Gereformeerde Bond te schenken, is het hele bedrag aftrekbaar voor de inkomstenbelasting. Zodra u overlijdt, vervalt de verplichting. Misschien ziet u er tegenop om een schenking te regelen. U kunt het zichzelf gemakkelijk maken door bij ons bureau een formulier op te vragen, waarop u kunt aangeven wat u wilt. Dit formulier kunt u ons daarna retour zenden. Voorheen moest

hiervoor dan nog een notariële akte worden opgemaakt, maar dat is niet meer nodig. *Legaat.* Dat is een wilsbeschikking, waarbij u vast laat leggen dat u bij overlijden een X-bedrag in euro ineens schenkt. Deze vorm van schenking wordt legaat genoemd. De omschrijving voor het legaat is als volgt: 'Ik legateer aan de Gereformeerde Bond tot verbreiding en verdediging van de Waarheid in de Protestantse Kerk in Nederland, de som van X-euro in contanten, vrij van rechten en kosten'. De statutaire vestigingsplaats van de Bond is Utrecht.

L.P. de Wit

Wijziging contactgegevens

Ds. A. Baas, Bodegraven is met emeritaat en verhuisd naar Veldkruis 21, 8071 MJ Nunspeet; tel. 06-13454796, abaas0@kpnmail.nl.

Ds. W. van Vreeswijk, Rouveen is verhuisd naar Olieslager 8, 7463 DA Rijssen; tel. 06-19035509, wvanvreeswijk@outlook.com. In 2024 hoopt hij met emeritaat te gaan.

Ds. T. van den Brink, Putten is verhuisd naar Woonzorgcentrum Elim, afd. Koudhoorn/kmr. 8, Engweg 46, 3882 AL Putten.

Kerknieuws

Niet beroepbaar:

Ds. A.J. Mensink uit Elburg bericht dat hij, ook na 1 september, voor onbepaalde periode geen beroep in overweging kan nemen.

Aangenomen naar:

Gouda (Sint Janskerk A), N.J.M. Goedhart, ambulant predikant te Utrecht, die bedankte voor Dordrecht (Andreaskerk).

Bedankt voor:

Ederveen, H. Russcher te Veenendaal.

Ds. J. Holtslag 25 jaar predikant

Op 12 juli 1998, komende week 25 jaar geleden, werd ds. J. Holtslag, nu predikant van de hervormde gemeente van Giessen-Nieuwkerk en Nederslingeland, bevestigd in het ambt in zijn eerste gemeente, Pernis. Daarvoor was hij drie jaar pastoraal werker in de hervormde wijkgemeente Groningen-Oost en vanaf 1995 in Dorkwerd. Na Pernis werd hij in 2003 predikant in Vollenhove-Sint Jans klooster en in 2011 volgde zijn huidige gemeente. Dit jaar hoopt hij zijn opleiding tot interim-predikant af te ronden.

Ds. Holtslag is onder andere voorzitter van de Stichting clubwerk voor Verstandelijk Gehandicapten. Ook was hij zes jaar lid van de catechesecommissie van de HGJB. Van 2008 tot 2010 was hij preses van de classis Kampen en van 2016 tot 2018 preses van

de classis Gorinchem. Als liefhebber van wielrennen organiseert hij de Toer voor het Goede Doel van de IZB.

Ds. M.G.M. Mudde doet intrede in Oosterwolde/Noordeinde

Op zondag 2 juli ontving de hervormde gemeente Oosterwolde/Noordeinde, na een vacante periode van negen maanden, ds.

Ds. Mudde

M.G.M. Mudde als predikant. In de bevestigingsdienst ging ds. M. van Dalen uit Noorden voor. Deze bediende het Woord uit Jesaja 55. Vers 8 en 9 vormden de centrale tekst: 'Want Mijn gedachten zijn niet uw gedachten, en uw wegen zijn

niet Mijn wegen, spreekt de HEERE. Want zoals de hemel hoger is dan de aarde, zo zijn Mijn wegen hoger dan uw wegen en Mijn gedachten dan uw gedachten.' Ds. Van Dalen wees de aanwezigen erop dat God Zich met deze woorden in het hart laat zien. Zijn macht en majesteit, Zijn liefde voor zondaren. En deze God en deze boodschap mag ds. Mudde aan de gemeente verkondigen.

Na de verkondiging werd ds. Mudde bevestigd door ds. C. van de Worp.

Voorafgaande aan de intrededienst werd ds. Mudde toegesproken door wethouder B. Engberts namens het college van burgemeester en wethouders, door ds. C. van de Worp namens de classis, de werkgemeenschap en als consulent, en door ouderling G. Evink namens de gemeente en als voorzitter van de kerkenraad.

In de intrededienst bediende ds. Mudde het Woord uit Hooglied 5:2-16. Hij wees de gemeente erop dat in de prediking Christus naar het hart van de mens dingt. Hij forceert hierbij niet, want Hij wil in vrijheid geliefd worden. De liefde is hierbij de drijfveer achter Zijn handelen, een voortdurend geklop op ons hart. Wat een wonder dat mensen die zwart van de zonde, nochtans door Christus met witte klederen bekleed mogen worden. De taak die ds. Mudde in de gemeente heeft, is de kruisbanier hooghouden in Christus.

Ds. A. Langeweg neemt afscheid van Haaften

Op zondag 2 juli heeft ds. A. Langeweg afscheid genomen van de hervormde gemeente te Haaften. De predikant bediende het Woord uit Jakobus 3, met als kerntekst vers 8a: 'Maar de tong kan geen mens temmen.' Het thema van de preek was 'Het hart op de tong'.

De tong is de verbinding tussen onze bin-

nenkant en de buitenkant, als je spreekt zie je als het ware een foto van wie je bent. De vraag is welke foto wij als gemeente, als christenen verspreiden. Kunnen de mensen aan onze tongval zien welke God wij dienen? Dan komt de vraag op, ook voor een predikant: kan ik met mijn tong, en met wat ik zeg en zei, verschijnen voor God? De tong kan door geen mens getemd worden, maar wel door God. Gods tong, Gods Woord, is betrouwbaar en nooit gespleten, daar kun je van op aan! Door het vleesgeworden Woord, Jezus Christus, heeft God Zich ook uitgesproken naar ons: Ik wil dat niemand verloren gaat.

Als we de liefde van Christus geproefd hebben, kan de tong niet meer doorlispen in de zonde. Dan gaan wij door onze tong God lieben en loven en zetten we die in dienst van Hem. De tong van de predikant gaat Haaften verlaten, maar we mogen weten dat Gods tong, Gods Woord, blijft. Daarvan mogen en moeten we alles verwachten. Na de verkondiging werd ds. Langeweg toe-

Ds. Langeweg

gesproken door burgemeester S. Stoop namens de gemeente West-Betuwe. Scriba D. Bok bedankte de scheidende predikant namens de gemeente en de kerkenraad voor het brengen van het Woord en al het overige wat hij, samen met zijn gezin, betekend heeft. Hierna zong de gemeente ds. Langeweg Psalm 119:53 toe (gewijzigd) toe en familie Langeweg Psalm 67:1 en 3, waarna ds. Langeweg een dankwoord sprak. Haaften was de eerste gemeente van ds. A. Langeweg. Op 20 augustus wordt hij DV bevestigd in de hervormde wijkgemeente van bijzondere aard te Barendrecht.

Agenda

THGB verzorgt online nascholingscursus over klassiek-gereformeerde theologie

Onder verantwoordelijkheid van de THGB wordt DV vanaf 1 september de nascholingscursus 'Vertel mij hoe het zit! De kernverhalen van de klassiek-gereformeerde theologie' aangeboden. De online cursus is bedoeld voor hbo-theologen (en anderen met een vergelijkbare opleiding). Docent is drs. L. Snoek.

Om de klassiek-gereformeerde theologie van betekenis laten zijn heb je als theoloog op drie fronten inzicht en bekwaamheid nodig, stelt Snoek. Dat betreft ten eerste de

Snoek

inhoud van die theologie, ten tweede het leven en denken van je doelgroep en ten derde het vermogen om ontmoetingen te bewerken tussen die twee. Hij biedt daarom een mix van doordenking en training aan: theologische doordenking van

klassiek-gereformeerde thema's met training van de overdrachtvorm van de vertelling. De gedachte hierachter is: geef serieus onderwijs in de lijn van de gereformeerde traditie, doe dat meer vertellend dan beschouwend en je zult dankbaarheid oogsten. Deze cursus vindt digitaal plaats op de vrijdagmiddagen 1, 15 en 29 september en 13 oktober. De lessen starten telkens om 13.30 uur en duren tot 16.00 uur. De cursus levert 2,5 EC voor de nascholing op en de kosten bedragen 200 euro (studenten tegen gereduceerd tarief). Aanmelden liefst uiterlijk een week voor het begin van de cursus via het contactformulier op de website of via info@thgb.nl. Meer info via thgb.nl>HBO-theologen.

Samenzangavond in Elspeet

Op zaterdag 15 juli is er DV een samenzangavond in Elspeet om extra aandacht te geven aan de psalmberijming van 1773.

'Twee en halve eeuw is niet niks', noemen de organisatoren als motivatie voor deze bijeenkomst. De psalmregels "t betaamt ons psalmen aan te heffen, die lieflijk zijn en harten treffen" vormen het thema van deze avond.

Evan Bogerd, organist van de Westerkerk te Amsterdam, die zelf zeer vertrouwd is met deze berijming, begeleidt de samenzang en zal enkele orgelsolo's verzorgen. De leiding is in handen van ds. M. van Kooten, hervormd predikant te Elspeet. Ds. H. Westerhout uit Nunspeet zal korte meditaties verzorgen.

Na de invoering van de 'nieuwe' berijming in 1773 was er bij velen heimwee naar de berijming van Datheen. Dit maakte plaats voor vertrouwde met de ingevoerde en goedgekeurde berijming van 1773. Dit bleek een monument te zijn dat van geen wijken wilde weten.

De bijeenkomst vindt plaats in de Dorpskerk (Nunspeterweg 3) en begint om 19.30 uur. Bij de uitgang wordt een collecte gehouden ter bestrijding van de onkosten; verder is de toegang gratis.

Psalmenweek in Elburg

In de week van maandag 17 juli tot en met zaterdag 22 juli wordt in Elburg DV uitvoerig aandacht besteed aan het 250-jarig bestaan van de psalmberijming 1773.

Deze week wordt op maandagmiddag 17 juli om 14.00 uur geopend in het Nationaal Orgelmuseum. Willem van Norel, stadshistoricus van Elburg, verzorgt dan een powerpointlezing over 'Het jaar 1773 en de kerkelijke en politieke toestand'. Aansluitend wordt een zang halfuur gehouden met medewerking van organist Wibren Jonkers. Op dinsdag 18 juli geeft organist Jos van der Kooy om 11.30 uur een orgelbespeeling in het Orgelmuseum met uitsluitend psalmbewerkingen, die hij vooraf, om 11.00 uur, met een lezing zal inleiden. 's Middags is er tussen 15.00 en 16.00 uur een zanguur in

de Grote of St. Nicolaaskerk, eveneens met organist Jos van der Kooy.

Op woensdag 19 juli staan er lezingen door dr. Arie Eikelboom en dr. Jan Smelik op het programma. Eikelboom spreekt van 10.30 tot 11.30 uur in het Orgelmuseum over 'Hoe werd er in het begin bij de ingebruikneming van de berijming 1773 gezongen?'. Smelik staat vanaf 14.00 uur stil bij 'De Statenberijming 1773, ontstaan, achtergrond en gebruik'. 's Avonds verzorgt Jaap Zwart in de Grote Kerk een orgelconcert met een programma van psalmbewerkingen. Het concert begint om 20.00 uur en de toegang bedraagt € 10.

Op donderdag 20 juli worden vanaf 9.30 uur alle 150 psalmen gespeeld op het Quellhorst-orgel in de Grote Kerk. In deze kerk is er 's avonds vanaf 20.00 uur een zangavond met medewerking van organist Harry Hamer. Ds. A. Schot uit Nunspeet, predikant van de Gereformeerde Gemeenten, spreekt dan een appélwoord.

Verder geven op vrijdagmiddag 21 juli dr. Jaco van der Knijff en ds. M. van Kooten een lezing in het orgelmuseum. Van der Knijff gaat het om 14.00 uur hebben over 'De enige gezangen achter de psalmen', terwijl ds. Van Kooten vanaf 15.30 uur spreekt over 'Het psalmenoproer'.

Op zaterdag 22 juli volgt een orgelfiets-tocht langs een zestal kerken en orgels in Elburg en omgeving. In elke kerk zal een aantal psalmen worden gezongen. Organist op deze dag is Jos van der Kooy. De middag wordt afgesloten met samenzang bij de mobiele beiaard van Martien van der Knijff, stadsbeiaardier van Elburg. Deze samenzang vindt bij goed weer plaats in de tuin van de woonboerderij van familie Rozendaal in Doornspijk (Rode Landweg 18).

Voor het bijwonen van een lezing dient men zich van tevoren op te geven via jh.rozendaal@planet.nl. Een folder met alle activiteiten en meer info is op te vragen bij Maarten Seijbel (m.seijbel.1@kpnmail.nl of 0525-681486).

MET JONGBLOED MEDIA DE ZOMER DOOR

Dit inspirerende boek bevat interviews met 10 verschillende vrouwen. Sommigen hebben een fulltimebaan, anderen parttime of hebben geen baan. Wie zijn ze? Hoe zijn ze geworden tot wie ze nu zijn? Hoe staan ze als christen in de huidige cultuur en maatschappij? Hoe combineren ze hun werk met hun geloof? Deze en andere vragen komen in dit boek voorbij.

Vrouw & Werk
Roosmarijn Reijnoudt

Het HSV Vrouwendagboek is een jaardagboek geschreven door vrouwen, voor vrouwen. Het thema is reizen en in een jaar tijd reis je door de Bijbel met verschillende (groepen) personen mee. De focus ligt op verdiepend Bijbellezen in de Herziene Statenvertaling en van daaruit lijn trekken naar het dagelijks leven van de vrouw.

HSV Vrouwendagboek
Verschillende auteurs

Dingetjes voor dertigers is laagdrempelig, persoonlijk en herkenbaar voor dertigers, bijna-dertigers en begin-veertigers. Een boeiend boek over een dynamisch decennium vol dromen, dilemma's, downs én ups. De lezer wordt op een speelse manier aan het denken gezet: hoe vind ik het leven dat ik leid? Wat is mijn verlangen? Waar wil ik naar toe? Waarin vind ik mijn identiteit? Hoe zit het tussen God en mij?

Dingetjes van dertigers
Annemarie van
Heijningen-Steenbergen

In dit boek zet de auteur op positieve wijze uiteen waarom we (weer) naar de kerk zouden moeten gaan. De kerk is een plaats van ontmoeting met God, met anderen en met jezelf. Bovendien is samenkomen een missionaire kans. In de kerk – huis voor je ziel, hart en hoofd – valt wat te beleven, oefen je jezelf in nederigheid en ontvang je een voorproefje van wat komen gaat. Naar de kerk gaan is een kunst. Dit boek helpt om de kunst (opnieuw) te beoefenen.

Daarom ga ik naar de kerk
A.A.F. van der Weg

MEER ZOMERTIPS VIND JE OP
[JONGBLOEDMEDIA.NL/ZOMER](https://jongbloedmedia.nl/zomer)

